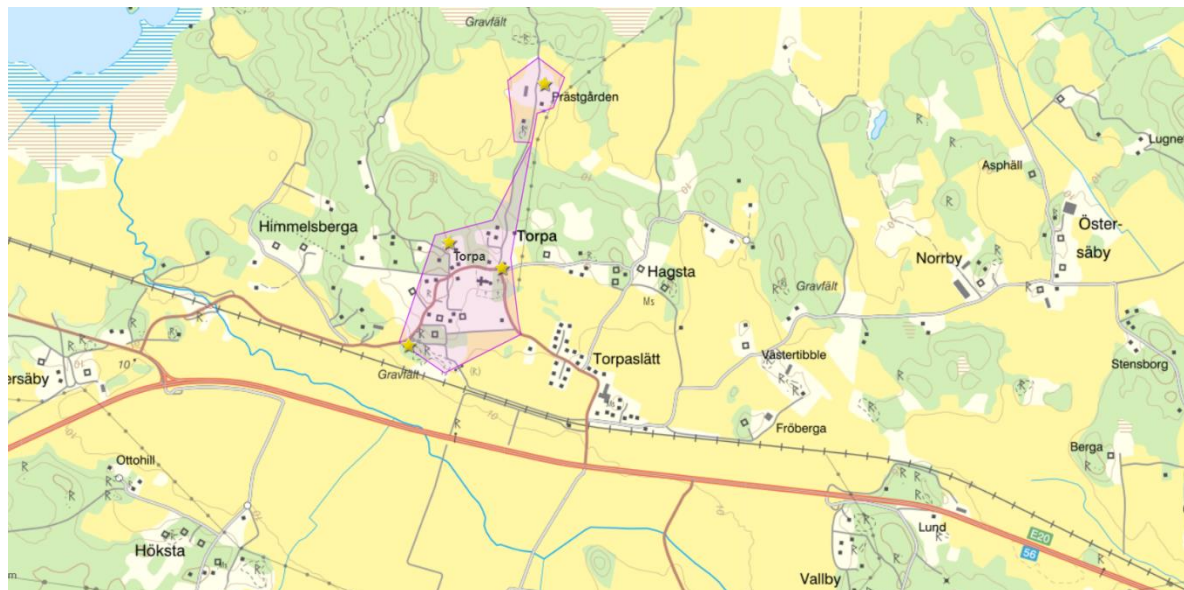

TORPA

OMGIVANDE LANDSKAP/SIKTLINJER

Torpa socken ligger i Södermanlands landskap i Västmanlands län. Socknen ligger i Köpings kommun och angränsar till Mälaren i norr. Området är rikt på lämningar från förhistorisk tid. 2–3 km söder om kyrkan och odlingsmarken ligger fornborgen Torpsten. På mindre höjdparter i slättlandskapet ligger gårdar och små byar. En del av de nuvarande åkrarna var under förhistorisk tid täckta av Mälarens vatten. De lägre förhöjningarna i åkerlandskapet var under forntiden öar i en skärgård. Den nuvarande bebyggelsen med kontinuitet från äldre tid har likartat läge som den forntida.

VÄGNÄT/STIGAR/VATTENDRAG

Tre stigluckor finns i den vitputsade gråstensmuren som omger kyrkogården. Den östra stigluckan är senmedeltida. Ännu in på 1970-talet fanns en stig från vägen upp mot stigluckan. Den norra stigluckan är från 1766 och den sydvästra från 1746.

Byvägarna i området är smala och slingrande. Järnvägen drogs söder om Torpa på 1870-talet. Under tidigt 1900-tal hade en speditjons- och väntsalsbyggnad uppförts tillsammans med några övriga bostadshus längs järnvägsgränd.

KYRKAN, DESS PLACERING OCH BYNS UTBREDELSE

Kyrkans äldsta delar är från 1100-talet. På kyrkans södra yttervägg finns en runristning daterad till 1150–1200 där det står att *Ödulv gjorde kyrkan*. Långhuset byggdes till på 1300-talet. Kyrkan ligger centralt i bebyggelsen med omgivande hagar och öppen mark. Himmelsberga är Torpa sockens kyrkby. Byn ligger väster om kyrkan och har delvis tät bebyggelse med ett slingrande vägnät. En fattigstuga fanns i norra delen av byn Storgården som har rötter från medeltiden. I utkanten av Himmelsberga by ligger komministergården som byggdes 1945. Prästgården ligger ca 1 km norr om kyrkan vid den norrgående byvägen mot Mälaren.

Sockenstugan uppfördes på 1750-talet och byggdes på en våning under 1800-talet och blev skola. En kyrkväg från byn Hagsta i öster passerar sockenstugan. Sydost om kyrkbyn i närheten av järnvägen uppkom bebyggelse från 1870-talet och framåt. En skola byggdes under senare delen av 1900-talet,

den brann senare och dag finns bostadshus från 1980-talet på platsen. Några moderna egnahemshus kantar byvägen söderifrån samt ett före detta äldreboende från 1958 ligger norr om spåren. Byggnaderna har använts för flyktingboende och idag boende för ungdomar. En hållplats med en väntsalsbyggnad uppfördes under början av 1900-talet. Området särskiljer sig från kyrkbyn och kan ses som en början till ett järnvägssamhälle. Det byggdes dock inte ut under 1900-talet och består idag endast av några få bostadshus.

GRÖNSTRUKTUR

I miljön kring Torpa kyrka finns många hagar och öppna gräsmarker bland den spridda bebyggelsen. Stenmurar och häckar avgränsar mot slingriga vägar. Kring kyrkan finns öppet mark med spridda barr- och lövträd. Söder om kyrkan breder odlingslandskapet ut sig ca 3 km förbi lands- och järnväg.

BEBYGGELSE

Bybebyggelsen i Himmelsberga är främst träbebyggelse i röda, gula eller vita hus. Vissa har gårdshus och några har stall och ekonomibyggnader, alla med röda fasader. I sydvästra delen av kyrkbyn finns före detta komministerbostad från 1945.

Nordost om kyrkan ligger ännu den före detta sockenstugan från 1700-talet. Där bodde klockaren och där bedrevs socknens folkskoleundervisning 1842–63. När rallarna kom i samband med järnvägsbygget på 1870-talet inreddes en rallarbod i huset. Denna verksamhet utvecklades efterhand till en lanthandel som var i drift fram till 1990.

Församlingens före detta sockenmagasin från 1775 har flyttats vid flera tillfällen och står nu på gården Väster Säby.

Prästgården är idag privatägd. Bostadshuset brann och blev nyuppfört 1959. En arrendebostad och en lantarbetarbostad ligger på gården tillsammans med stora ekonomibyggnader. Komministergården från 1945 är privatägd. Söder om kyrkan ligger en bygdegård från 1950-talet. Väntsalsbyggnaden är privatbostad idag.

<i>Byggnadstyp</i>	<i>Årtal</i>	<i>Kommentar</i>
Ja Kyrkan	1100-tal	
Ja Prästgård	1954	1890-tal. Bostadshus nybyggd efter brand 1954
Ja Sockenstuga	1750-tal	Senare bostad för klockare, skolundervisning, senare lanthandel.
Ja Klockargård		I sockenstugan
Ja Fattigstuga		I sockenstugan, senare i ålderdomshem i Himmelsberga omkring 1900, senare på 1950-talet nytt ålderdomshem söder om byn.
Ja Skolhus		Se sockenstuga, kyrkskolan söder om kyrkbyn brann, moderna parhus byggdes 1980-tal.
Tiondebod		Flyttat till annan by?
Sockenmagasin	1775	Flyttat till byn Väster Säby
Kyrkstall		
Ja Komministergård	1945	

UTMÄRKANDE KARAKTÄRSDRAG

Utspridd kyrkby, slingrande vägar, sockenstugans utseende och placering.

TIDSPERIOD OCH VÄRDERING

Äldre medeltid till 1350	1 Betydande värde som helhet
Yngre medeltid 1350–1550	o 2 Betydande värde i delar
1550–1760	3 Få betydande värden
o 1760–1860	
1860–1920	
1920–2000	
Blandad tidsperiod	

ANVÄNDNING IDAG

Kyrklig verksamhet, privata bostäder.

ATT TÄNKA PÅ

Fornlämningar är skyddade enligt 2:e kapitlet Kulturmiljölagen.

Kyrkobyggnaden, kyrkotomten, de kyrkliga inventarierna och begravningsplatsen skyddas genom 4:e kapitlet kulturmiljölagen.

Miljöbalkens generella biotopskydd gäller för odlingsrösen, stenmurar, åkerholmar, alléer (även enkelradig), småvatten och våtmarker, källor samt pilevallar (hamlade träd på rad).

Delar av marken inom området kan regleras av detaljplan enligt plan- och bygglagen.

VIDARE UNDERSÖKNINGAR

Fann planer för utbyggnad av stationssamhälle? Verksamheter kring stationen?

KÄLLOR

Fornlämningsregistret, www.raa.se 2022-01-03

Kulturhistorisk karakterisering Torpa kyrka, Västerås stift, 2005

Kulturminnesvårdsprogram för Kungsörs kommun, 1982

Lantmäteriet, äldre kartmaterial, www.lantmateriet.se 2022-01-03

Prästgårdsinventering U-län, Riksantikvarieämbetet, 1987

Torpa kyrka.

Stiglucka mot väster.

Stiglucka mot öster.

Före detta sockenstuga invid kyrkan.

Före detta sockenstuga.

Före detta prästgårdens nya huvudbyggnad från 1950-talet.

Ekonomibyggnader vid tidigare prästgården.

Bebyggelse i Himmelsberga by, byggnaden i fonden är en före detta fattigstuga.

Modern bebyggelse vid platsen där skolan låg tidigare.

Ålderdomshem från 1950-talet söder om kyrkan invid spåren.

Bydegården söder om kyrkan.

Väg från kyrkan mot Himmelsberga by.